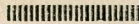

з такої свідомости, і творча любов — це три основні сили, що визначували його шлях. А шлях цей провадив на вершини поетичного слова, які досі в цілій історії європейської культури змогло досягнути лиш кількох вибранців долі. Коли і по смерті він залишився загально незнаним, незрозумілим і непризнаним, то це дає свідоцтво, як зубожіло духове життя модерних часів, в якому нема місця на дрогоцінні вартості справді великого мистецтва.*) Але історія вчить, що там, де появляються такі величини, як Георгіє, є підложжя для нового культурного підйому і він скорше чи пізніше наступить як наслідок діяльности такого велитня.

Володимир Залозецький.

В боротьбі за світогляд.

Недавно появилася книжка Теодора Геккера „Чим є людина“? (*Theodor Haecker: „Was ist der Mensch“?*; Jakob Hegner Verlag in Leipzig 05 карт. 3.80 мар., оправлена 5.50 мар.), яка стоїть в перших рядах на фронті боротьби за світогляд.

Геккер підходить до питання „чим є людина“? не з точки погляду атомістичної науки і філософії ХІХ. в., а з точки погляду універсалістичної, зі становища християнського світогляду. В звязку з тим виринає перед очима нашої душі могутнім чаром слова і стилю зображений світогляд, який стає для автора абсолютним мірилом в оцінці явищ. Основи того світогляду зарисовуються в трьох розділах, що повинні своїм змістом зацікавити також і тих наших читачів, які в нинішнім повоеннім хаосі шукають твердих основ світогляду. „Основи окциденту“, „Людина в хаосі“ і „Чим є людина“ ось найважливіші проблеми, що їх розвиває Геккер з точки християнського світогляду, в досить рішучій опозиції до нині поширених поглядів.

Вірі в „расу“ і в „абстрактну“ людину протиставить Геккер розуміння не в матерії й її примітивнім „principium individuatio-nis“, зафіксованій різниці рас та національностей — а в духовій єдності, в факті, що ті реальні різниці між людьми не є на це, щоби між ними панувала ненависть, злоба, автаркічне ізольовання — а свідомість гієрархії буття та примату духа над тільки вегетативним плазуванням по землі. Теза нинішнього націоналізму звучить, що ніхто не приходить на світ як „людина“, а як француз, німець, англієць, грек і т. д. Одначе цей погляд веде до дальшої атомізації, бо як хто родився німцем, то чому ж не мав він родитися баварцем, швабом, саксонцем і т. д. Така індивідуалізація на основі біологічних матеріальних даних не мала би

*) Загальноевропейську, не лише німецьку ситуацію духового життя характеризують слова, що повстали в звязку з обходами 100-ліття смерті Гете: „Goethe ist in diesem Jahr zum zweiten Mal gestorben.“

меж, — якщо би ми їй не протиставили поняття, що людина є також ідеєю Божою і внаслідок цього для неї є сутня глибина буття, а тим самим могутня реальність.

Отже слушно виступає Геккер в обороні універсального розуміння людини, яку сотворив Творець на свою подобу і вложив в неї нестримний гін до чогось вищого, сублімованого (в своїх клясичних „ночах в Петербурзі“ подібно означив це Йосиф де Местр: „людина гравітує, якщо можна так висловитися, до регіонів світла“). Чисто біологічне матеріальне розуміння людини (отже расове, родове, національне) окреслює тільки одну сферу атомістичної (матеріалістичної) космогонії, підчас коли тільки християнсько-універсальна космогонія може зрозуміти людину в її цілості, т. з. людину, вставлену в гієрархічно-космічний порядок річей.

Нинішня епоха на кожнім кроці перевертає цей вічний та в цілому незмінний гієрархічний порядок річей і внаслідок цього повстає безмежний хаос, в якому все — з точки погляду людини — тратить свій змісл.

Це порушення тривкого вічного порядку довершилося в сучасності на полі господарського, політичного, духового та релігійного життя. Так нпр. машина (і ця система, з якої вона повсталала, т. з. капіталізм) нарушила цей „порядок річей“ тим, що засіб піднесла до ціли. Машина стала сьогодні найбільшим ворогом людини, замість бути тільки засобом для опановання природи. Вона нищить нині не тільки працю людини, але й нівечить її саму, отже звертається проти людини. Тому в майбутності людина відвернеться від машини і людство поверне до такої праці, якої метою є людина й її природне та надприродне призначення.

Те саме порушення порядку бачимо в політичному життю. Політичне життя є сперте на справедливим порядку. Цього порядку сьогодні немає, бо в нашій епосі сила існує без права, — а право без сили і треба дуже побоюватись, щоби в таким зматеріялізованім століттю, як наше, не покористувались нагромадженими великими матеріальними силами якраз для несправедливих цілей.

Натомість справедливий порядок в політичному життю може настати лиш тоді, коли задля існування природної і надприродної справедливості установлять порядок між правом і силою. „Вправді справедливість, що є основою політичного життя, може існувати сама для себе; але вона не залишається живою, костеніє і переміняється легко в мертву справедливість (що може спричинити її смерть), коли вона потайки не вяжеться з чимсь вищим, з любовю. Іде лише в історії виступала велика політика, котрої суттю була справедливість, там вона все корінилася глибоко в любові або в чімсь з нею спорідненім, в любові до родини, до роду, до землі, до Батьківщини, до народу, до держави... Римська імперія, яка передовсім в своїх початках дуже

добре знала, що суттю політики, особливо внутрішньої є справедливість, бачила причину свого існування в чімсь вищим, а саме в: *pietas*“.

І коли європейські народи будемо мірити найвищими цінностями, — зближаємося тут до одного з найкращих місць в творі Геккера, — то що буде критерієм цієї оцінки? Коли не мистецтво, що є таке високе, не філософія і метафізика, що тепер наново відживає, не науки, що відзначаються багатством, але потонули в вавилонській хаосі і ждуть на ум, який їх впорядкує, не техніка, що розвинулася до божевілья, — то залишається тільки почуття справедливості і більша від неї якась висока любов і то любов вища понад любов до Батьківщини, Роду, Народу — (бо цю останню за таку, т. з. за найвищу уважати було би відступством), бо від часу хрещення можна європейські народи мірити не природною, а самою тільки надприродною любовю...

І той сам хаос панує в сучасній літературі. Стала вона дзеркалом всіх тих недужих, мутних, хаотичних справ та ідей, стала відбиткою загального непорядку в гуманності — в людині. Нині стоїть вона під приматом пристрасти, сентиментальності і технічної інтелігенції — на місце одиноко правдивого гієрархічного порядку, т. з. примату духа — і тому наводить в ній кожний безпорядок, ясну або до того ще карикатурно викривлену відбитку...

Всі звихнення мають свою причину в хаотичному людському серцю: так нпр. хаос в господарському життju не спричинюють якись зовнішні природні умовини; він коріниться в прастарих людських гріхах: в жадобі, скупості, зазвисті, несправедливості, одним словом, в закамєнілїм людськїм серці.

II.

„Чим є людина“? — ось питання, що сьогодні починає во-рушити людські уми. Тільки що сучасні філософи ставлять його в чисто біольсгїчну або матерїялістичну площину: „що має робити людина“? Геккер займає метафізичну позицію: щоби знати, що людина має робити, — то треба перш за все знати, чим вона є, бо в кожнім акті творення спершу була *vita contemplativa*, а опісля щойно *vita activa*. Щойно по пізнанню сути людини, можна вказати на її сферу творення.

Людина не є автономним еством для себе, ані не є творцем життja. Людина не є також зміцненою в своїх природних інстинктах звіриною. Проти тих, з христїянським світоглядом незгїдних поглядів, що їх заступає сучасна, особливо нїмецька, філософія, виступає отверто Геккер.

Послухаймо одного з визначніших заступників нїмецької філософії, Шпенглера: „Ідеали є трусливістю. Моє життja складається з убійств. Я є хижаком, найвищою формою життja, що свобідно порушається, „я вирвав природі її першенство на творність“, „я маю хитрощі духових хижаків“. „Бути самому Богом

є мою мрією винахідника“. „В мені бунтується в останнє горда кров хижаків проти тиранії чистого думання“. — Супроти того апо-теозовання хижачької людської природи, що стоїть в такому великому контрасті до богоподібности і боготворення людини, яку майже в тих самих місцях заступає Шпенглер, насувається грізне питання, „чим є людина“? Питання це настільки грізне, що ідео-логія Шпенглера (в різних видах) є нині пануючою ідео-логією соток тисяч людей, є ідео-логією поганства, що гряде й уже нині затемнює європейський горизонт та нищить всі стримуючі га-мульці віри, авторитету, традиції, культури і гуманности. І не ди-вуймося, коли з тієї їддю розкладу затроєної атмосфери, що нівечить всяку гідність європейської людини, лунає розпучливий голос de profundis „чим властиво є людина“?

Богом, Творцем, хижаком, паном цілої істини?? — як думає Шпенглер і легіони його віроісповідників...

Суттю є людина, котра все залишається для себе незмінною — вона може наложити собі мільйони порук — вона в основі за-лишається незмінною, все для себе проблематичною. Вона живе в різних сферах гієратичних порядків, дуже рідко в згоді з еле-ментами, з яких складається, а ще рідше в згоді з самою собою. Одначе коли порушиться порядок тих сфер і законів — або одна з них загубиться, тоді росте проблематичність людини в без-конечність і стає так, як в нинішних часах, прямо нестерпимою. Стає ця проблематичність нестерпимою, бо людина — нині — має свобідний вибір або поставити життя крові (расу) і землі (природу) понад егзистенцію духа — іншими словами секуляри-зувати поняття те-ології, — або навпаки іншим разом (це якраз тепер діється, страшна і чи не послідна дія!?) хоче „політику“, дочасне й скорєпроминаюче явище зробити частиною те-ології й Бога. — На як довго? Аж наспіє неминуча помста ме-тафізично незмінних порядків буття...

І Геккер шукає відповіді на це метафізичне, а не біольо-гічне питання, „чим є людина“ в вищих порядках буття (гієрархії буття) — вищих порядках, які все є правдивіші, більше рішаючі, чим нижчі порядки.

Людина вставлена є в три могутні порядки буття: матерію, життя і духа. Між тими порядками є безчисленні переходи, пе-реходи вправді квантитативні, але сягають вони майже до меж квалітету. Одначе все це разом творить цілість: пропасть, що лежить між поодинокими квалітетами, — але разом і сила, що їх лучить — і яку знову ж можна пояснити тільки любовю, — це є саме те, що в християнським світогляді називаємо містерією порядків буття.

А питання „чим є людина“ як завершення найвищого сотво-реного порядку буття, — не вияснить ніяка автономна наука, ні фізика, хемія, біольогія; відповідь на це питання можна дістати тільки силою сотвореної можливости увійти в духовість боже-ського життя, — котру дає людині лиш Обявлення. Тут стоїмо одночасно на межах людської природи, яких не можна пересту-

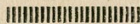
пити: людський розум може означити приблизно силою свого духа суть матерії, рослини і звірини, але не може означити свого власного: це означає Бог сам в своїм Об'явленню.

І тому на питання, „чим є людина“, не може дати відповіді партикулярна філософія, яка відкинула цілість (Totalität) і забула про порядок (ordo). Тим осягнула вона вправді частинні успіхи, але скоропроминаючі, і заподіяла європейській людскості чимало шкоди. Вона не дбала про „Summa“, — радше намагалася її знищити. Але якраз християнський мислитель бажає ту цілість, ту „Summa“ повернути і тим самим уже признає сотворення людини на Божу подобу, ad imaginem Dei.

І так залишається — навіть нині, коли матеріалізм ще не стратив своєї притягаючої сили, — щораз менше місця для тієї гордої тези, що людина повстала сама з себе (a se), що вона є творцем та зовсім автономною. Тільки коли зрозуміємо ту величезну різницю, таку просту, — а одначе в своїх консеквенціях таку далекосягаючу, — тільки тоді стане зрозумілою незмінна правда вічного порядку, незмінна правда гієрархічної космогонії про Бога Творця і про сотворену ним людину.

Всі ці актуальні питання нинішньої метафізики — подані Геккером живо та, оскільки це в тій матерії взагалі можливе, приступно, в тіснім звязку зі всіма пекучими світоглядними питаннями сучасності.

Відень, д. 2/IV 34.

Р. Монцібович.

Університет і світогляд.

(Докінчення; початок гл. ч. 11—12 1933).

Тим якимсь дивовижним, для нинішнього ума незрозумілим, тим, що глядить на нас з соборів й університетів середньовіччя і каже нам над ним призадумуватися, це гармонійно-органічна злука природи з надприродою, мистецтва з релігією, науки з вірою. Не можна заперечити попри це факту, що в нутрі тієї гармонії все таки крився елемент деякого неспокою, якогось до деякого ступня протилежного змагання. Одначе цей елемент не міг самостійно ділати і впливати принайменше так довго, як довго існував і держав його в карбах загально признаваний авторитет надприроднього. В тій гармонії існував той елемент, як протилежність до вічного, незмінного, святочно спокійного світу віри, вже від самого початку і був скритою небезпекою для тієї незрівняної єдності і досконалости христ. світогляду. Коли ж згодом вдалося йому, хоч правда тільки в кількох місцях, досягти стільки самостійности, щоби саме в тих місцях піднятися понад авторитет і єдність, так ясно, що в дальшому мусіло це довести